

Tomasz Sahaj

Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

ORCID 0000-0003-0633-7993

sahaj@awf.poznan.pl

<https://doi.org/10.21852/salos.57>

Religia i sport – w poszukiwaniu uniwersalnych wartości¹

„Polacy, jak wiele innych nacji, są przekonani, że ich najbardziej ukochał Bóg. Nie są jedyni – Brazylijczycy też tak twierdzą, uważają się za naród wybrany, szczególnie po zwycięstwie ich drużyny w meczu w piłkę nożną”.

Arcybiskup Józef Życiński²

1. Religijne i filozoficzne źródła refleksji o sporcie

Kultura chrześcijańska, która rozpoczęła się historyczno-filozoficznym i religijnym punktem zwrotnym, jakim były narodziny Jezusa Chrystusa, korzeniami głęboko tkwi we wcześniejszych europejskich formacjach kulturowych, politycznych i społecznych, czerpiąc z nich mnogie inspiracje, zachowując przy tym swoją autonomię i odrębność. Dla starożytnych Greków zawody sportowe³ (na poziomie olimpijskim) miały charakter sakralny (dedykowane były bogom olimpijskim). Zbigniew Krawczyk zauważył:

„Ciała uczestników tych igrzysk wchodziły w rzeczywistość świata *sacrum* w podwójnym znaczeniu: instrumentalnym – jako narzędzie sukcesu ofiarowywanego Bogom oraz autotelicznym – jako przedmiot czci i uwielbienia ze strony społeczności państwa-miasta”⁴.

¹ W niniejszym artykule wykorzystano fragmenty tekstu: T. Sahaj, *Kibicowanie, religia i sport. Między sacrum a profanum, wiarą i rozumem*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL” 37(2024), nr 4(148), s. 179-207, <https://doi.org/10.12887/37-2024-4-148-11>.

² J. Życiński, *Świat musi mieć sens*, Agora, Warszawa 2012, s. 49.

³ Określenie „sport” jest stosunkowo późne, bo z XIX-XX wieku. Por. W. Lipoński, *Sport*, <https://www.wbc.poznan.pl/Content/35194/Wojciech%20Lipo%C5%84ski%20-%20Sport.pdf> (dostęp: 30.06.2025).

⁴ Z. Krawczyk, *Ciało jako fakt społeczno-kulturowy*, w: *Socjologia kultury fizycznej*, red. Z. Dziubiński, Z. Krawczyk, M. Lenartowicz, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2019, s. 107. Por. R.A. Mechikoff, *A History and Philosophy of Sport and Physical Education. From Ancient Civilizations to the Modern World*, McGraw-Hill Education, New York 2024; Z. Dziubiński, *Socjologia sportu i olimpizmu*, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2022.

Jednym z wielu przykładów sakralizacji sportu był fakt zawierania „pokoju bożego” (gr. *ekecheiria*) na czas trwania antycznych, panhelleńskich igrzysk sportowych. Sędziowie celebrujący te igrzyska zyskiwali nadzwyczajny status parareligijnych celebransów. Namaszczani byli wyborem losowym (żeby było sprawiedliwie), do wyjątkowej roli przysposabiani przez 10 miesięcy, zwolnieni w tym czasie z obowiązku wykonywania innych prac, pięknie ubrani dla podkreślenia ich nieprzeciętnej funkcji. Tak prokurowani sędziowie olimpijscy zyskiwali władzę niemal absolutną⁵, stając się strażnikami obyczajów i zwyczajów oraz związanych z nimi etycznych i religijnych wartości.

Jedną z kar nakładanych przez sędziów na nieprzestrzegających obowiązujących zasad etycznych i oszukujących zawodników był obowiązek postawienia na własny koszt hańbiącego pomnika wstydu (gr. *zanes*). Pomniki wstydu „ustawiano ku przestrodze wzdłuż muru na tarasie prowadzącym do wejścia na stadion”⁶. Z kolei jedną z prestiżowych nagród dla olimpijczyków była możliwość postawienia pomnika upamiętniającego ich sportowe zwycięstwo. Taki pomnik miał Platon (Aristokles) – olimpijczyk (boks, zapasy), twórca pierwszej europejskiej uczelni (Akademii) i systemu filozoficznego, zwanego idealizmem, zakładającego istnienie ponadczasowych idei. Andrzej Tysza informuje:

„podobiznę wielkiego filozofa, w postaci klasycznego popiersia, odkopano na obrzeżu starożytnego stadionu w Olimpii wśród popiersi innych zwycięzców”⁷.

Będąc potężnej budowy fizycznej (stąd pseudonim „Platon”; barczysty, szeroko-plecy) i wysportowanym, był on jednocześnie zwolennikiem idei *kalokagatii*⁸: harmonijnego rozwoju psychofizycznego, opartego po równi na edukacji cielesnej/fizycznej i filozoficznej/humanistycznej. Idealistyczne i uniwersalistyczne koncepcje filozoficzno-społeczne oraz edukacyjno-wychowawcze Platona są aktualne do dziś, choć w różnym stopniu realizowane, czego świadectwem jest niechęć współczesnych dzieci i młodzieży do aktywności ruchowej i lekcji wychowania fizycznego. Karl R. Popper napisał: „Bardzo prawdziwe jest twierdzenie, że Platon jest twórcą naszych szkół średnich i naszych uniwersytetów”⁹. Rozszerzając zakres imponującego wpływu filozofii

⁵ Za: E. Piasecki, *Dzieje wychowania fizycznego: z ilustracjami*, My Wojownicy, Wrocław 2021, s. 40-41.

⁶ J. Swaddling, *Starożytne igrzyska olimpijskie*, tłum. J. Lang, Axis, Poznań 2004, s. 39.

⁷ A. Tysza, *Olimpia i Akademia. Szkice o humanistycznej treści sportu*, Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa 1970, s. 160, przypis 4.

⁸ Por. J. Sprutta, *Idea kalokagatii w starożytnym wychowaniu*, „Nauczyciel i Szkoła” 2007, nr 3-4(36-37), s. 13-20.

⁹ K.R. Popper, *Społeczeństwo otwarte i jego wrogowie*, t. 1: *Urok Platona*, tłum. H. Krahelska, PWN, Warszawa 1993, s. 159.

Platona, Stefan Świeżawski stwierdził: „Akademia Platona wywarła olbrzymi wpływ na duchowe dzieje ludzkości”¹⁰.

Starożytni Grecy zostali pokonani militarnie przez ekspansywnych Rzymian, którzy jednak poprzez absorpcję i akulturację włączyli znaczną część helleńskiej kultury w obręb własnej kultury, niezwykle obszernej, pojemnej i rozbudowanej. Świadectwem tego była niezliczona wprost liczba bogów i bóstw rzymskich. Filozofia grecka i filozofowanie (wedle kanonów niektórych szkół) były bardzo popularne i modne wśród rzymskich elit, a filozofami stawali się zarówno niewolnicy (Epiktet), jak też arystokraci i najwyżsi rangą politycy w państwie, jak cesarz Marek Aureliusz, Seneka Młodszy (doradca i wychowawca cesarza Nerona) czy Marek Tulliusz Cynceron. Nad wyraz pragmatyczni i merkantylni Rzymianie zawody sportowe całkowicie odarli z ich pierwotnej religijnej proveniencji, ze sfery *sacrum* brutalnie sprowadzając je do strefy *profanum*. Wielkie widowiska stały się narzędziem wyrafinowanej polityki społecznej i sposobem zarządzania masami ludzkimi, dostarczając im prostej rozrywki („chleba i igrzysk”) w postaci wyścigów konnych zaprzęgów, rywalizacji zwierząt na arenach cyrkowych, a wreszcie krwawych, plugawych i totalnie zdehumanizowanych walk gladiatorских, których żadną miarą (mimo pewnych cech wspólnych) nie sposób jednak określić mianem „sportu” lub „rywalizacji sportowej”. „Rozrywki” te pełniły jednak niezwykle ważną rolę w Rzymie i nawet ich zdecydowany przeciwnik – cesarz Marek Aureliusz¹¹ – nie był w stanie ich wyeliminować, a co najwyżej nieco ograniczyć ich zakres i wymiar, co bynajmniej nie zyskało aprobaty społecznej¹² ani nie przydało mu popularności¹³. O tym, jak ryzykowne były próby ograniczania dostępu widzom do zawodów sportowych, świadczy to, że gwałtowne zamieszki z udziałem wściekłych i wzajemnie się zwalczających zwolenników wyścigów konnych o mało nie obaliły świątelnego bizantyjskiego cesarza Justyniana I Wielkiego, świętego Kościoła prawosławnego. Chrześcijańska świątynia Hagia Sophia, jeden z najpiękniejszych obiektów sakralnych Stambułu, wraz z Hipodromem wpisana na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO, w VI w n.e.

¹⁰ S. Świeżawski, *Dzieje europejskiej filozofii klasycznej*, PWN, Warszawa–Wrocław 2000, s. 83.

¹¹ A. Guttmann, *From Ritual to Record. The Nature of Modern Sport*, Columbia University Press, New York 1978, s. 29. Por. *Przemoc w świecie starożytnym: źródła, struktura, interpretacje*, red. D. Słapek, I. Łuć, UMCS, Lublin 2017; D. Słapek, *Sport i widowiska w świecie antycznym: kompendium*, Homini–Uniwersytet Wrocławski, Kraków–Wrocław 2010.

¹² Por. T. Sahaj, *Gladiatorzy i filozofowie. Studium praktyk fizycznych i umysłowych*, „Przegląd Filozoficzny. Nowa Seria” 2002, nr 3, s. 55-70.

¹³ Ten wykształcony cesarz-filozof był uwikłany w realia polityczno-społeczne swojej epoki i zajmowanego przez niego, najwyższego w państwie, stanowiska. Por. film *Gladiator* (2000 r., reż. Ridley Scott).

została zniszczona podczas zamieszek przez agresywnych fanów, a następnie, na zlecenie cesarza Justyniana I Wielkiego, odbudowana¹⁴.

Św. Augustyn w *Wyznaniach* opisywał swoją bezradność w stosunku do rozpowszechnionych, ogólnodostępnych i demoralizujących walk gladiatorских¹⁵ oraz niezdrową fascynację nimi jego studentów, w tym ulubionego Alipiusza z Tagasty; późniejszego biskupa i świętego. W odróżnieniu od Cycerona, przeciwnikami takich krwawych widowisk byli Boecjusz, Epiktet, Marek Aureliusz, Seneka, Tertulian i św. Jan Chryzostom. Na antycznych arenach rzymskich życie straciło wielu chrześcijan¹⁶. Wiara tylko w jednego Boga, tak charakterystyczna dla chrześcijan, była dla Rzymian całkowicie niezrozumiała i przez nich nieakceptowana.

Chrześcijaństwo w Europie od IV w. n.e. sukcesywnie stawało się religią dominującą, a za sprawą przyjęcia chrześcijaństwa przez cesarza Teodozjusza I Wielkiego – obowiązującą. Biorąc pod uwagę liczne wpływy ideologiczne, filozoficzne, kulturowo-społeczne i polityczne oraz srogie doświadczenia związane z dyskryminacją na przestrzeni setek lat, chrześcijanie z dużą ostrożnością budowali i rektyfikowali swój własny korpus etyczny, filozoficzno-teologiczny i teleologiczny. Co jest przecież procesem czasochłonnym i w zasadzie nigdy się nie kończącym; wielowiekowym. Jedną z wielu aporii stanowiło wypracowanie jednolitego podejścia do ciała ludzkiego, które zyskiwało status zdecydowanie odmienny niż we wcześniejszym paradygmacie grecko-rzymskim. Krzysztof Bochenek zauważa:

„Trudne zadanie przypisania określonego statusu ontologiczno-etycznego ludzkiej cielesności stanęło także od początku przed chrześcijaństwem. Określenie wartości ciała człowieka miało duże znaczenie już dla starożytnej i średniowiecznej antropologii chrześcijańskiej (...). Przeważająca część autorów chrześcijańskich, odzegnując się od opinii gardzących ludzkim ciałem, wskazywała bowiem, że w nie mniejszym stopniu niż jego dusza, zostało ono stworzone przez Boga¹⁷.

I choć po dojściu przez chrześcijan do władzy w części Europy rola i znaczenie filozofii antycznej, kultury fizycznej i sportu malały, to jednak nie sposób było wyrugować ich rudymetów z budowanej przez setki/tysiące lat

¹⁴ W. Lipoński, *Historia sportu na tle rozwoju kultury fizycznej*, PWN, Warszawa 2012, s. 177-182.

¹⁵ Augustyn, *Wyznania*, tłum. Z. Kubiak, Zak, Kraków 2018, s. 159-161.

¹⁶ Por. G.G. Fagan, *The Lure of the Arena: Social Psychology and the Crowd at the Roman Games*, Cambridge University Press, Cambridge 2011; J. Kosiewicz, *Bóg, cielesność i przemoc*, Fundacja Aletheia, Warszawa 1997; D.G. Kyle, *Spectacles of Death in ancient Rome*, Routledge, London–New York 2007; tenże, *Sport and Spectacle in the Ancient World*, Wiley-Blackwell, Malden 2014.

¹⁷ K. Bochenek, *Jana Pawła II afirmacja ludzkiej cielesności*, w: *Terytorium i peryferia cielesności. Ciało w dyskursie filozoficznym*, red. A. Kiepas, E. Struzik, Uniwersytet Śląski, Katowice 2010, s. 277.

kolektywnej świadomości, zbiorczego systemu pojęć oraz języka. Przykładem tego jest metaforyka apostoła – św. Pawła z Tarsu:

„Czyż nie wiecie, że gdy zawodnicy biegną na stadionie, wszyscy wprawdzie biegną, lecz jeden tylko otrzymuje nagrodę? Przeto tak biegnijcie, abyście ją otrzymali. Każdy, który staje do zapasów, wszystkiego sobie odmawia; oni, aby zdobyć przemijającą nagrodę, my zaś nieprzemijającą” (1 Kor 9,24-27)¹⁸.

Nie inaczej było z innymi chrześcijańskimi świętymi.

„Podobnie biskup św. Ignacy w II wieku po Chrystusie, pisząc do św. Polikarpa, tak go upomina: «Spotęguj tempo twojego biegu, bądź jak prawdziwy atleta, bo tam gdzie większy trud, tam też większa nagroda. Ćwicz się tedy w czujności jako atleta Boży». Ten zwyczaj porównywania życia chrześcijańskiego do sportu zachował się poprzez całe średniowiecze”¹⁹.

W średniowiecznej Europie aktywność sportowa była zarezerwowana jedynie dla elit. Prym wiodły uprzywilejowane zakony rycerskie, których członkowie byli arystokratami, ludźmi zamożnymi i wpływowymi. Intensywnie trenowali, będąc w stałej gotowości bojowej, biorąc udział w pojedynkach i turniejach²⁰, wykorzystywani w licznych wojnach toczonych w całej Europie i poza nią. Związany z rycerzami kapitał – kulturowy, materialny i społeczny – był ogromny i w trosce o niego stosowano szczególny zabieg ochronny. Był nim „sąd boży” (łac. *ordalium* – sąd)²¹. Zamiast wystawiać całe armie przeciwko sobie i ryzykować życie cennych rycerzy, wystawiano ich reprezentacje. Prawda była po stronie drużyny zwycięskiej. W podobny sposób „walczyli” europejscy filozofowie i teologowie, których orężem w sporach były argumenty logiczne. Potężnie zbudowany św. Tomasz, Doktor Anielski, wychowany w duchu rycerskim na zamku w Akwinie, był imponującej postury i kondycji fizycznej pozwalającej wędrować po całej Europie.

¹⁸ Por. A. Rambiert, *Bieg Pawła z Tarsu, czyli spotkania z grecką agonistyką*, Wrocławska Księgarnia Archidiecezjalna, Wrocław 2013.

¹⁹ F.W. Bednarski, *Sport i wychowanie fizyczne w świetle etyki św. Tomasza z Akwinu*, Veritas, Londyn 1962, s. 11. Por. M. Ponczek, *Kultura fizyczna a kościół katolicki. Antyk – XX wiek*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 2004; tenże, *Kultura fizyczna a Kościół rzymskokatolicki w Polsce po II wojnie światowej 1945-2000*, AWF, Katowice 2003.

²⁰ Por. M. Mazurkiewicz, *Średniowieczna geneza idei fair play i jej funkcjonowanie we współczesnym sporcie – od turniejów rycerskich do nowoczesnego współzawodnictwa na arenach sportowych*, w: *Ethos rycerski w kulturze. Tradycje i kontynuacje*, t. 1: *W kręgu średniowiecza*, red. T. Banaś-Korniak, B. Stuchlik-Surowiak, Uniwersytet Śląski, Katowice 2017, s. 133-147; T. Sahaj, *Turnieje rycerskie jako element średniowiecznej kultury fizycznej*, „Roczniki Naukowe AWF” 2003, nr 51, s. 121-132.

²¹ J. Lemański, *Biblijne ordalia? Od procedury „sądu bożego” do ceremoniału kultowego (Lb 5,11-31)*, „Studia Koszalińsko-Koło-brzeskie” 2020, nr 25, s. 87-122.

Włoski filozof Umberto Eco wędrówki i dyskusje filozoficzno-teologiczne zakonników zawarł w parokrotnie ekranizowanej powieści *Imię róży*²².

Timothy Williamson skrzętnie opisał taką „ustawkę”:

„W średniowiecznej filozofii scholastycznej uprawiano dysputy zwane *obligationes* – rodzaj sformalizowanych gier rozgrywanych po łacinie, z regułami prawie tak dobrze określonymi, jak w przypadku gry w szachy. Jedna strona miała argumentować za jakąś tezą, druga przeciwko niej, obie musiały przestrzegać ścisłych reguł logiki średniowiecznej (których większość obowiązuje do dzisiaj). Każda ze stron musiała jasno sprecyzować, które założenia czy przesłanki przyjmowane przez oponenta akceptuje, a które odrzuca (przy czym strony mogły wyróżnić kilka znaczeń owych założeń lub przesłanek i w jednych przypadkach uznać je, a w innych odrzucić). Można było też wyznaczyć kogoś z dużym doświadczeniem, by pełnił funkcję sędziego i pilnował, czy reguły gry są przestrzegane. Duch *obligationes* jest nadal rozpoznawalny we współczesnej filozofii, chociaż niektóre szczegółowe reguły tamtych sporów wydają się dziś zbyt restrykcyjne; we współczesnej logice zidentyfikowano bowiem wiele form wnioskowania, nieredukowalnych do form przyjmowanych w logice średniowiecznej”²³.

Echem średniowiecznych potyczek, rywalizacji i walk jest dziś futbol florencki rozgrywany w ramach *calcio storico fiorentino* (szerzej: *football fight*). Mecze odbywają się przy franciszkańskim kościele św. Krzyża w centrum Florencji.

2. Odnowa chrześcijańskiej refleksji o sporcie w XX wieku

Sport w chrześcijaństwie odgrywa dziś bardzo ważną rolę. Takie organizacje sportowe w USA, jak Związek Chrześcijańskiej Młodzieży Męskiej (ang. *Young Men's Christian Association*, YMCA) i Związek Chrześcijańskiej Młodzieży Żeńskiej (ang. *Young Women's Christian Association*, YWCA), są prężnie działającym wyrazem ekumenizmu²⁴. W amerykańskich college'ach katolickich narodziła się koszykówka i siatkówka – jedne z najpopularniejszych dyscyplin sportowych. W Polsce prym wiedzie Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej. Jej wieloletnim prezesem (do 2023) był socjolog sportu Zbigniew Dziubiński, pod którego redakcją ukazały się dziesiątki monografii o kulturze fizycznej; autor licznych książek o relacjach Kościoła katolickiego

²² U. Eco, *Imię róży*, tłum. G. Błachowicz, Noir sur Blanc, Warszawa 2020. Ekranizacja powieści filozofa: *Imię róży* (1986, reż. Jean-Jacques Annaud).

²³ T. Williamson, *O co chodzi w filozofii? Od zdziwienia do myślenia*, tłum. A. Chybińska, B. Dziobkowski, PWN, Warszawa 2019, s. 40.

²⁴ Por. M. Mazurkiewicz, *Sport and Religion. Muscular Christianity and the Young Men's Christian Association. Ideology, Activity and Expansion (Great Britain, the United States and Poland, 1857-1939)*, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce 2018.

ze sportem²⁵. Polskim zawodnikom na igrzyskach olimpijskich towarzyszą duszpasterze. Duszpasterzem sportowców archidiecezji krakowskiej był mianowany na tę funkcję przez kardynała Franciszka Macharskiego ksiądz Paweł Łukasza, bramkarz hokejowej reprezentacji Polski, uczestnik igrzysk olimpijskich w Moskwie (1980)²⁶. Swoich kapelanów mają kluby sportowe, a ZZPN na stanowisku rzecznika etyki zatrudnia teologa, księdza profesora Jerzego Kostorza, monitorującego mecze piłkarskie na poziomie krajowym i międzynarodowym. W języku kibicowskim funkcjonuje sformułowanie „obrona Częstochowy”²⁷ (ang. *the defense of Częstochowa*): „przywoływane w trakcie piłkarskich spotkań, kiedy cała dziesiątka graczy z pola desperacko broni się na skraju własnego pola karnego”²⁸. Sportowcy dokonują częstych manifestacji religijnych²⁹. Piłkarze robią znak krzyża przed wbiegnięciem na boisko, wskazują niebo po strzeleniu bramki, niekiedy klęcząc nabożnie na murawie. Pierwszy mecz reprezentacji Polski na Euro 2020/2021 ze Słowacją (14.06.2021) rozpoczął się od słów telewizyjnego komentatora sportowego Mateusza Borka: „W imię Ojca i Syna...”.

Szczególną rolę w propagowaniu i praktykowaniu sportu odgrywają najwyżsi przedstawiciele Kościoła katolickiego: biskupi, arcybiskupi, kardynałowie oraz papieże. W ostatnich dziesięcioleciach papieże odegrali szczególnie istotną rolę, wpływając na postawy i świadomość milionów wiernych na całym świecie. To za ich sprawą kultura fizyczna i sport (w tym dzieci, młodzieży, osób z niepełnosprawnościami i w wieku senioralnym) zostały wprowadzone w obszar życia duchowo-religijnego, edukacyjno-wychowawczego i kulturowo-społecznego³⁰. Pius X zdecydowanie popierał ideę nowożytnych igrzysk olimpijskich³¹. W młodości zapalonym alpinistą był Pius XI.

²⁵ Por. prace Z. Dziubińskiego: *Kościół Rzymskokatolicki a kultura fizyczna*, AWF, Warszawa 2008; *Sport w perspektywie salezjańskiej*, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2014; *Sport i turystyka w Kościele Rzymskokatolickim (na przykładzie Salezjańskiej Organizacji Sportowej RP)*, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2015.

²⁶ S. Dziwisz, *Więcej sportu*, Dom Wydawniczy Rafael, Kraków 2006, s. 9.

²⁷ Określenie nawiązujące do obrony klasztoru na Jasnej Górze przed najeźdźcami szwedzkimi w 1655 r.

²⁸ T. Williams, *Języki futbolu. Piłkarskie słówka i zwroty z całego świata*, tłum. J. Wąsiński, WAB, Warszawa 2021, s. 220.

²⁹ Por. *Boży doping: mówią gwiazdy sportu*, Dom Wydawniczy Rafael, Kraków 2000; *Boży doping: świadectwa wiary mistrzów sportu*, Dom Wydawniczy Rafael, Kraków 2012; T. Mrowiec, *Dekalog w życiu sportowca i kibica*, Wydawnictwo Św. Stanisława BM, Kraków 2010; *Ewangelia dla sportowca i kibica*, Edycja św. Pawła, Częstochowa 2012.

³⁰ Por. *Kościół a sport*, red. M. Barlak, Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 1995; Z. Dziubiński, *Sport w filozoficznej i teologicznej perspektywie*, „Ido – Ruch dla Kultury” 2004, nr 4, s. 399-402.

³¹ A. Stopka, *Sport i religia. Czy istnieje między nimi rywalizacja?*, <https://pl.aleteia.org/2017/12/10/sport-i-religia-czy-istnieje-miedzy-nimi-rywalizacja> (dostęp: 30.06.2025).

„Także kolejni papieże – Pius XII, Jan XXIII i Paweł VI – pozytywnie wypowiedzieli się na temat znaczenia sportu. Ojcowie Soboru Watykańskiego II niewiele miejsca poświęcili wprost problematyce sportu, ale nauczanie zawarte w dokumentach końcowych na temat człowieka (...) dały podstawy do sformułowania chrześcijańskiej koncepcji kultury fizycznej”³².

3. Sport w nauczaniu papieży

Wśród najwyższych przedstawicieli Kościoła katolickiego zdecydowanie wyróżniał się Karol Wojtyła, św. Jan Paweł II, etyk, filozof i teolog³³, kibic i entuzjasta aktywności ruchowej³⁴, autor licznych tekstów różnej proweniencji na temat sportu³⁵. Nazywany był „Bożym Atletą”, „Bożym Maratończykiem” i „Papieżem sportowców”³⁶. W ankiecie przeprowadzonej przed Soborem Watykańskim II (1962-1965), jeszcze jako biskup Karol Wojtyła, napisał:

„wydaje się konieczne, aby umożliwić duchownym łatwiejszy kontakt z wieloma wydarzeniami i zjawiskami życia codziennego (...) gdy chodzi o kulturę intelektualną, artystyczną i być może fizyczną (sport, alpinizm i tym podobne)”³⁷.

Po wyborze na papieża poprosił o zainstalowanie basenu w letniej rezydencji w Castel Gandolfo. Swą prośbę, w charakterystycznym dla siebie

³² B. Giemza, *Sport w życiu i nauczaniu św. Jana Pawła II*, Papieski Wydział Teologiczny, Wrocław 2022, s. 40. Por. Pius XII, *Invicti athletae Christi: encyklika o św. Andrzeju Boboli*, Wydawnictwo La Salette Księży Misjonarzy Saletynów, Kraków–Dębówiec 2017.

³³ K. Wojtyła, *Wykłady lubelskie*, TN KUL, Lublin 2006; tenże, *Filozof i papież: wybór tekstów*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2011.

³⁴ Por. C. Michalski, *Sportowe i turystyczne pasje Karola Wojtyły*, „Konspekt” 2005, nr 3(23), s. 148-150; S. Stolarczyk, *Papież jakiego nie znamy. Piłka nożna – kajaki – narty – góry*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna Adam, Warszawa 2005; J. Niewęglowski, *Wychowawcze walory sportu według Jana Pawła II*, w: *Kultura fizyczna w społeczeństwie nowoczesnym*, red. Z. Dziubiński, K.W. Jankowski, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2009, s. 401-409.

³⁵ Jan Paweł II, *Oblicze i dusza sportu*, „Sport Wyczynowy” 2005, nr 3-4, s. 5-7; tenże, *Rachunek sumienia dla sportu*, „Sport Wyczynowy” 2005, nr 3-4, s. 8-12. Por. Z. Dziubiński, *Przesłanie Ojca Świętego Jana Pawła II do świata sportu*, w: *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, red. Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2000, s. 353-379; tenże, *Jana Pawła II filozofia i teologia sportu*, w: *Spoleczny wymiar sportu*, red. Z. Dziubiński, Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2023, s. 82-98.

³⁶ M. Kmita, *100 lat temu urodził się Jan Paweł II. Papież Sportowców i Boży Maratończyk*, <https://sportowefakty.wp.pl/pilka-nozna/882660/100-lat-temu-urodzil-sie-jan-pawel-ii-papiez-sportowcow-i-pielgrzym-maratonczyk> (dostęp: 30.06.2025).

³⁷ Za: R. Skrzypczak, *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim II. Zbiór wystąpień*, Wydawnictwo AA, Centrum Myśli Jana Pawła II, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Kraków–Warszawa 2020, s. 374.

żartobliwym stylu, motywował tym, że: „musi być w dobrej formie, ponieważ wybudowanie basenu jest tańsze niż organizacja nowego konklawe”³⁸.

Wyjątkowość papieża Jana Pawła II przejawiała się także w sympatiach kibicowskich; był pierwszym papieżem, który oglądał mecze piłkarskie na żywo. Wybranką papieża była krakowska Cracovia, której szalik dostarczony do Rzymu przez delegację klubową z dumą zakładał³⁹. Śmierć Jana Pawła II wywołała kaskadę nadzwyczajnych zdarzeń: przerwanie meczów i modlitwy w jego intencji na boiskach⁴⁰, pakt o nieagresji zwalczających się fanów klubowych, stadionowe msze żałobne z ich udziałem⁴¹, narodziny pielgrzymek kibicowskich na Jasną Górę w Częstochowie, z własnym kibicowskim kapelanem, zaangażowanym społecznie salezjaninem Jarosławem Wąsowiczem⁴². Jan Paweł II, przemawiając do licznych wiernych, występował pod uwieczoną krzyżem słynną skocznia narciarską, Wielką Krokwią w Zakopanem (300 tys. wiernych, 6.06.1997)⁴³, i na największych stadionach piłkarskich, które były w stanie pomieścić tłumy, lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie: na krakowskich Błoniach, między stadionami Cracovii i Wisły⁴⁴.

Za pontyfikatu Jana Pawła II powołano watykański departament sportu (2004). Mimo ograniczeń związanych z chorobami i niepełnosprawnościami oraz zaawansowanym wiekiem papież do końca życia z pełnym oddaniem pełnił posługę kapłańską. Inaczej postąpił jego następca na tronie Piotrowym – Josepha Ratzingera (Benedykt XVI)⁴⁵ – który odszedł na emeryturę z powodów

³⁸ Za: M. Kmita, *Jan Paweł II – Boży Atleta*, <https://sportowefakty.wp.pl/pilka-nozna/511839/jan-pawel-ii-bozy-atleta-ktory-wyprzedzil-nas-w-drodze-do-swietosci> (dostęp: 30.06.2025).

³⁹ *Dlaczego Cracovia. Rozmowy o kibicowaniu za Pasami*, red. R. Romanowski, Wydawnictwo MKS Cracovia SSA, Kraków 2017, s. 7.

⁴⁰ R.T. Ciesielski, *Kulturowe i społeczne konteksty modlitwy katolickiej: problemy badawcze i propozycje ujęć*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, Poznań 2018.

⁴¹ R. Kossakowski, Ł. Bieszke, *The pacts, the death of the Pope and boycotts. The modes of cooperation in Polish football fandom*, w: *Football fans, rivalry and cooperation*, red. C. Brandt, F. Hertel, S. Huddleston, Routledge, Abingdon 2017, s. 17-32.

⁴² Por. prace Jarosława Wąsowicza: *Pilnujcie Polski. Kazania wygłaszane podczas Patriotycznych Pielgrzymek na Jasną Górę*, Wydawnictwo AA, Kraków 2020; *Kibicowanie jako wartość – perspektywa społeczna i religijna*, w: *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości*, red. J. Kostorz, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża, Opole 2012, s. 135-143; *Wychowawczy i ewangelizacyjny wymiar Patriotycznej Pielgrzymki Kibiców na Jasną Górę*, „Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie” 2016, nr 5, s. 253-269.

⁴³ D. Gut, *Góralski hołd i msza pod Wielką Krokwią. Jan Paweł II w Zakopanem – czerwiec 1997*, <https://zakopane.wyborcza.pl/zakopane/5,179294,21919634.html?disableRedirects=true> (dostęp: 30.06.2025).

⁴⁴ Por. P. Kurowski, *Błonia krakowskie: centrum rekreacji i sportu do 1914 r.*, Dom Wydawniczy i Handlowy Elipsa, Warszawa 2023. Rekreacyjno-sportową rolę Błonia z powodzeniem odgrywają do dziś. Śnieżnymi zimami wytyczana jest na nich trasa do narciarstwa biegowego. Zapalonym narciarzem – zjazdowym – był Jan Paweł II.

⁴⁵ Por. *Encykliki i adhortacje Ojca Świętego Benedykta XVI*, Wydawnictwo AA, Kraków 2019.

zdrowotnych, co w historii Kościoła katolickiego jest rzadkim wydarzeniem. Papież Benedykt XVI ważną rolę sportu upatrywał w jego duchowo-moralnych i edukacyjno-wychowawczych wartościach, szczególnie w wychowywaniu ludzi młodych⁴⁶. Podczas piłkarskich Mistrzostw Europy w 2012 r., organizowanych wspólnie przez Polskę i Ukrainę, rywalizację sportową i wartość przeciwników niemiecki papież traktował jako element „szkoły szacunku”⁴⁷.

Stanowisko papieża wobec sportu oraz wybór dla spotkań z wiernymi miejsc związanych ze sportem silnie oddziałują na rzesze wiernych. Świadomy tego był pierwszy czarnoskóry arcybiskup Kapsztadu, Desmond Tutu, wygłaszający homilie na stadionach z klubowym szalikiem na szyi. Nelson Mandela, duchowy przywódca, laureat pokojowej Nagrody Nobla, prezydent RPA, jednoczył sportem białych i czarnych obywateli swojego kraju, sport traktując jako *soft power*⁴⁸. Krótco po upadku apartheidu z inicjatywy Mandeli w RPA rozegrano Puchar Świata w rugby (1995), a zwycięstwo narodowej reprezentacji było wspólnym świętem przełamującym podziały rasowe (rugby rezerwowano wcześniej dla białej mniejszości, a piłkę nożną dla pogardzanej czarnej większości). Integrującym społecznie wydarzeniem były w RPA Mistrzostwa Świata w piłce nożnej (2010) – pierwszy mundial rozgrywany w Afryce⁴⁹. Mandela twierdził z asercją:

„Sport może zmieniać świat. Jest potężniejszy niż wszystko inne. Niewiele jest na świecie rzeczy, które tak bardzo oddziałują na ludzi i są dla nich zrozumiałe bez względu na ich pochodzenie, kolor skóry, mowę, wiarę czy przekonania”⁵⁰.

Pochodzący z Argentyny papież Franciszek był miłośnikiem piłki nożnej, która w kraju tym⁵¹, podobnie jak w całej Ameryce Południowej⁵², ma szczególnie

⁴⁶ Benedykt XVI o wychowawczej roli sportu, http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2009/11/07/benedykt_xvi_o_wychowawczej_rolu_sportu/pol-332730 (dostęp: 30.06.2025).

⁴⁷ Przesłanie Benedykta XVI na Euro 2012, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/przeslanie-benedykta-xvi-na-euro-2012/20wgw> (dostęp: 30.05.2025).

⁴⁸ Por. J. Grix, D. Lee, *Soft power, sports mega-events and emerging states: the lure of the politics of attraction*, „Global Society” 2013, nr 27(4), s. 521-536, <https://doi.org/10.1080/13600826.2013.827632>; M. Lenartowicz, *Organizacja wielkich imprez sportowych jako element strategii soft power*, w: *Kultura fizyczna a prestiż społeczny*, red. Z. Dziubiński, M. Lenartowicz, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2018, s. 36-43.

⁴⁹ Por. Z. Melosik, *Piłka nożna: tożsamość, kultura i władza*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2017.

⁵⁰ Za: W. Jagielski, *Mandela, król świata*, „Gazeta Wyborcza”, 7-8.12.2013, s. 21; tenże, *Trębac z Tembisy. Droga do Mandeli*, Znak, Kraków 2013.

⁵¹ Por. J. Wilson, *Aniołowie o brudnych twarzach. Piłkarska historia Argentyny*, tłum. Michał Okoński, SQN, Kraków 2023.

⁵² Zmarłego tuż po mundialu w Katarze, a niedługo przed śmiercią papieża-emeryta Benedykta XVI w 2022 r., brazylijskiego herosa Pelégo uczczono, iluminując figurę Chrystusa w Rio de Janeiro.

status. Wyznawcy „boskiego” Diego Maradony⁵³, autora słynnej bramki strzelonej „ręką Boga” na piłkarskich mistrzostwach świata w Meksyku w 1986 r., tworzą kościół Diegorian⁵⁴. Franciszek miał zdecydowanie aprobatywny stosunek do sportu⁵⁵. W 2017 r. zachęcał do brania udziału w finałach Super Bowl: sportowego święta Amerykanów. Przed Mundialem w Rosji w 2018 r. Stolica Apostolska opublikowała tekst *Dać z siebie to, co najlepsze* – kompleksowy dokument o chrześcijańskim rozumieniu sportu, z listem przewodnim papieża⁵⁶. W obu tekstach omawiane są problemy i zadania współczesnego sportu w powiązaniu z Kościołem katolickim. Papież Franciszek był przekonany, że sport ma potencjał sakralizujący, a jego uprawianie jest ściśle związane z misją Kościoła katolickiego i chrześcijańską perspektywą personalistyczną⁵⁷, ponieważ ma moc wydobywania z człowieka tego, co w nim najlepsze⁵⁸. W orędziu wygłoszonym w Międzynarodowym Dniu Osób Niepełnosprawnych⁵⁹ (3.12.2019) stwierdził: „Trzeba rozwijać przeciwności wobec kultury uważającej niektóre istnienia za należące do ekstraklasy, a inne do II ligi: jest to grzech społeczny!”⁶⁰. W 2021 r. papież Franciszek zainicjował ogólnosiwiatowy maraton modlitewny w intencji ustania pandemii COVID-19.

Następcą papieża Franciszka został w 2025 r. Robert Francis Prevost (pierwszy papież pochodzący z USA), który przyjął imię Leon XIV. Amerykański

⁵³ Por. T. Szerszeń, *Diego Maradona: święta historia*, „Konteksty” 2012, nr 3-4, s. 241-247; G. Balagué, *Diego Maradona. Chłopiec, buntownik, bóg*, tłum. B. Sałbut, SQN, Kraków 2021. „Boski” status Maradony i jego ludzki upadek, pokazany został w filmie *Młodość* (2015, reż. Paolo Sorrentino).

⁵⁴ E. Martin, *Soccer fandom as catechism. Practices of the sacred among young men in Argentina*, w: *Global Perspectives on Sports and Christianity*, red. A. Adogame, N.J. Watson, A. Parker, Routledge, London 2017.

⁵⁵ Por. Z. Dziubiński, *Sport w służbie osoby i wspólnoty w perspektywie Papieża Franciszka*, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2020.

⁵⁶ K. Bronk, *Papież o watykańskim dokumencie na temat sportu*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2018-06/papiez-franciszek-list-sport-chrzescijanin.html> (dostęp: 30.06.2025); Franciszek, *List o chrześcijańskiej perspektywie sportu i osoby ludzkiej*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/listy/sport-lev_01062018 (dostęp: 30.06.2025).

⁵⁷ *Franciszek: sport może być drogą do świętości*, <https://www.niedziela.pl/artukul/35863/Franciszek-sport-moze-byc-droga-do> (dostęp: 30.06.2025).

⁵⁸ Por. J. Kochel, *Duchowa pedagogia sportu. Aksjologiczny wymiar zawodów i widowisk sportowych*, Jedność, Kielce 2016; A. Pawłucki, *Sport, asceza i miłość*, Impuls, Kraków 2019; tenże, *Pedagogika olimpijska: homo physicus*, Impuls, Kraków 2022; S. Kowalczyk, *Elementy filozofii i teologii sportu*, KUL, Lublin 2010; tenże, *Sport w świetle personalistycznej koncepcji kultury*, w: *Sport jako kulturowa rzeczywistość*, red. Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2005, s. 53-60.

⁵⁹ W 2024 r. papież Franciszek był już osobą ograniczoną ruchowo, poruszającą się na wózku inwalidzkim.

⁶⁰ Za: W. Janocha, *Duchowieństwo katolickie w Polsce wobec osób z niepełnosprawnością. Studium socjologiczno-pastoralne*, TN KUL, Lublin 2020, s. 21.

papież jest entuzjastą sportu i zamiłowanym kibicem⁶¹. Będąc misjonarzem w Peru, w chwilach wolnych od pracy misyjnej chętnie grywał w tenisa ziemnego, zwracając uwagę dynamiczną grą i świetnym bekhendem. Po wyborze na kardynała w jednym z wywiadów przyszły papież wyznał:

„Uważam się za tenisistę amatora. Od kiedy opuściłem Peru miałem niewiele okazji do trenowania, więc nie mogę się doczekać powrotu na kort”⁶².

Martwił się tym, że nowa funkcja pozostawi mu niewiele czasu na uprawianie sportu. Utrzymywanie ciała w dobrej kondycji jest bardzo ważne dla Leona XIV; jako kardynał przez kilka lat uczęszczał do rzymskiego fitness klubu w pobliżu Placu św. Piotra, w którym to klubie regularnie ćwiczył, starając się nie wyróżniać pośród innych trenujących. Na czas jego pierwszego dłuższego wypoczynku w papieskiej letniej rezydencji w Castel Gandolfo dokonano rewitalizacji basenu, który został tam zainstalowany kilkadziesiąt lat wcześniej na prośbę Jana Pawła II.

Wybór Roberta Francisca Prevosta na Biskupa Rzymu zbiegł się z kilkoma ważnymi wydarzeniami sportowymi. W trakcie konklawe odbywał się w Rzymie prestiżowy turniej tenisowy, którego organizatorzy podczas meczów prezentowali na telebimach jego wizerunek, a decyzje o jego wyborze na papieża ogłoszono na centralnym korcie, wywołując entuzjazm fanów tenisa⁶³. W niedzielę 1.06.2025 r. Ojciec Święty pozdrowił kolarzy przejeżdżających przez Watykan w ramach ostatniego etapu renomowanego wyścigu Giro d'Italia. Wydarzenie to było prolegomeną do Jubileuszu Świata Sportu, odbywającego się 14-15.06.2025 w ramach trwającego Roku Świętego. Nową tradycję – przejazd kolarzy przez terytorium Watykanu – zapoczątkował niedługo wcześniej papież Franciszek. Ten fragment wyścigu Giro d'Italia nie ma jednak charakteru rywalizacji sportowej. Przejazd obok miejsc ważnych dla Kościoła katolickiego ma wymiar duchowy, symboliczny. Kolarze jechali obok Bazyliki św. Piotra, kościoła Szczepana Abisyńskiego, klasztoru Mater Ecclesiae, grotty Matki Bożej z Lourdes, wieży św. Jana, podążając „szlakiem

⁶¹ Jako Amerykanin papież Leon XIV jest fanem baseballu, a pochodząc z Chicago, kibicuje jednej z tamtejszych drużyn. Jego brat John Prevost informuje o podziale rodzinnych sympatii kibicowskich: „Nigdy nie był fanem Cubs, od zawsze był za White Sox. Nasza mama kibicowała Cubs (...) a nasz tato sympatyzował z St. Louis Cardinals”, *Nowy papież Leon XIV. Której drużynie kibicuje?*, <https://sport.tvp.pl/86602190/robert-prevost-nowym-papiezem-leon-xiv-i-jego-zwiazki-ze-sportem-gra-w-tenisa-lubi-baseball-i-chicago-cubs> (dostęp: 30.06.2025).

⁶² Za: J. Pietraszko, *Robert Prevost nowym papieżem. Leon XIV i jego związki ze sportem*, <https://sport.tvp.pl/86602190/robert-prevost-nowym-papiezem-leon-xiv-i-jego-zwiazki-ze-sportem-gra-w-tenisa-lubi-baseball-i-chicago-cubs> (dostęp: 30.06.2025).

⁶³ W. Kulak, *Ta dyscyplina skradła serce papieża Leona XIV. Otwarcie przyznał, nie postawił na piłkę nożną*, <https://sport.interia.pl/tenis/news-ta-dyscyplina-skradla-serce-papieza-leona-xiv-otwarcie-pryz,niD,7962186> (dostęp: 30.06.2025).

maryjnym” (z wizerunkami maryjnymi z całego świata) obok Muzeów Watykańskich, Bazyliki św. Piotra i Placu św. Marty. Rywalizację sportową podjęto po opuszczeniu Watykanu i wjeździe na terytorium Włoch. Przejazd kolarzy przez Watykan w 2025 r. odbył się po raz pierwszy, przy życzliwej atencji i w obecności Leona XIV.

Tuż po wyborze Leona XIV piłkarska reprezentacja Napoli zdobyła mistrzostwo Włoch, stawiając się na audiencji w Watykanie. Podczas tej wizyty miało miejsce znaczące i ważne przemówienie do piłkarzy skierowane do nich przez papieża w Sali Klementyńskiej w Pałacu Apostolskim. Papież podkreślił, że zwycięstwo jest celem i zwieńczeniem wysiłków zarówno sportowców, jak i trenerów, działaczy, członków całego klubu. I choć słowa adresowane były do niewielkiej grupy obecnych na audiencji zawodników, miały charakter znacznie szerszy i bardziej uniwersalny. Papież zakomunikował:

„jestem zadowolony, że przyjmuję was teraz, by podkreślić ten aspekt waszego sukcesu, który uważam za najważniejszy; powiedziałbym, że także z punktu widzenia życia społecznego. Wiemy, jak piłka nożna jest popularna we Włoszech i na świecie. Zatem również z tego względu wydaje mi się, że wartością tego wydarzenia, wykraczającego poza tylko czysto techniczno-sportowy aspekt, jest przykład drużyny, która pracuje razem i w której talenty jednostek są oddane na służbę wspólnoty”⁶⁴.

Jednocześnie papież zwrócił uwagę na szczególnie ważne, jego zdaniem, i bardzo mu bliskie „edukacyjne i wychowawcze aspekty sportu”. Wyraził przy tym zdecydowany niepokój i wyraźną troskę: „Niestety kiedy sport staje się biznesem, grozi mu utrata wartości, które czynią go wychowawczym, i może stać się on wręcz niewychowawczy”, co jest szczególnie niebezpieczne w przypadku dorastającej młodzieży. Na koniec audiencji, przed pożegnaniem sportowców wystosował ważką społecznie proklamację:

„Kieruję apel do rodziców i menedżerów sportowych: trzeba troszczyć się o moralne przmioty doświadczenia sportowego na poziomie wyczynowym, gdyż chodzi tam o ludzki rozwój młodzieży”.

Zakończenie: sport jako przestrzeń wartości uniwersalnych

Przed beatyfikacją Jana Pawła II aktywność polskich katolików porównano do małyszomanii⁶⁵. Przed beatyfikacją kardynała Stefana Wyszyńskiego

⁶⁴ *Piłkarze na audiencji u papieża. Leon XIV wygłosił przemówienie*, <https://www.polsatsport.pl/wiadomosc/2025-05-27/pilkarze-na-audiencji-u-papieza-leon-xiv-wyglosil-przemowienie/> (dostęp: 30.06.2025). Kolejne słowa papieża pochodzą także z tej strony internetowej.

⁶⁵ A. Stopka, *Na poziomie Małysza*, <https://teologiapolityczna.pl/ks-artur-stopka-na-poziomie-ma-ysza> (dostęp: 30.06.2025).

i matki Elżbiety Róży Czackiej (wrzesień 2021) przeor Jasnej Góry, ojciec Samuel Pacholski, porównał wiernych z kibicami sportowymi, odnosząc się do idei wspólnotowości:

„Jeżeli ktoś chce poczuć wspólnotę Kościoła żywego, młodego, bo liczymy też, że przyjedzie dużo osób młodych, to na pewno (...) jest ważna wartość dodana. Tak jak kibicując tworzymy strefy kibica, żeby poczuć też wspólnotę kibiców, którzy wspierają na przykład naszych piłkarzy czy naszych olimpijczyków, tak chcemy także przeżyć wspólnotowo to wydarzenie, zwłaszcza wśród osób, które identyfikują się z Kościołem w Polsce”⁶⁶.

Identyfikacja z „Kościołem żywym” i jego żywotnymi wartościami odbywa się dziś nie tylko na lednickich polach przy ażurowym pomniku symbolicznej ryby czy podczas obchodów rocznicy Chrztu Polski (w 2025 r. wraz z obchodami tysiąclecia koronacji Bolesława Chrobrego). Identyfikacja ta ma również miejsce na murawie stadionów sportowych⁶⁷, czego jednym ze świadectw jest spotkanie duchowo-modlitewne w ramach rekolekcji, w wigilię Zesłania Ducha Świętego, na stadionie Legii Warszawa (7.06.2025)⁶⁸. Anno Domini 2025 odbyło się ono pod hasłem: „Świat rani, Bóg leczy”.

Liczne przykłady z obszaru edukacji, kultury europejskich i pozaeuropejskich społeczeństw ostatnich dekad wskazują na społecznie znaczący fakt, że sport może być przejawem zarówno „świeckiej religii”, *religio athletae*⁶⁹, o jakiej traktował twórca nowożytnych igrzysk olimpijskich Pierre de Coubertin, jak i religii katolickiej – wspólnie i ekumenicznie pielęgnujących ponadczasowe i uniwersalne wartości uwypuklane przez piewców współczesnego olimpizmu⁷⁰, a także przez licznych pedagogów i socjologów, filozofów i teologów zajmujących się aktywnością ruchową, kulturą fizyczną i sportem. Dlatego naturalne wydaje to, że humanistyczno-społeczne

⁶⁶ Polskie Radio Program 3, 10.09.2021, godz. 20.

⁶⁷ Por. M. Mazurkiewicz, *Transcendencja na stadionach – religijne konteksty polskiego sportu*, w: *Tradycja i innowacja w polu refleksji socjologii religii*, red. S.H. Zaręba, I. Borowik, Kontrast, Warszawa 2016, s. 309-325; tenże, *Rytuał religijny w sporcie – perspektywa polska*, w: *Filozoficzne i społeczne aspekty sportu i turystyki*, red. J. Kosiewicz, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, Akademia im. Jana Długosza, Częstochowa 2016, s. 87-97; D. Antonowicz, Ł. Wrześniński, *Kibice jako wspólnota niewidzialnej religii*, „Studia Socjologiczne” 2009, nr 1(192), s. 115-149.

⁶⁸ *Jezus na stadionie Legii*, <http://jezusnastadionielegii.pl> (dostęp: 30.06.2025).

⁶⁹ Por. P. de Coubertin, *Religio athletae*, „Bulletin du Bureau International de Pédagogie Sportive” 1929-1932, nr 1-10; K. Płoszaj, W. Firek, *Międzykulturowa edukacja olimpijska. Dokończenie symfonii pedagogicznej Pierre’a de Coubertina*, Imprint Media, Warszawa 2018.

⁷⁰ Por. J. Nowocień, K. Zuchora, *Edukacyjno-społeczne wartości sportu i olimpizmu przelotom wieków XX i XX*, AWF, Warszawa 2023; K. Zuchora, *Dialogi olimpijskie: o pięknie i pokoju, etyce i polityce, solidarności i edukacji*, Fundacja Centrum Edukacji Olimpijskiej, Warszawa 2016; *Wychowanie fizyczne, sport i olimpizm w perspektywie pedagogicznej*, red. J.E. Kowalska, A. Kaźmierczak, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2023.

wartości wpajane są młodzieży uprawiającej sport zarówno w Akademiach Wychowania Fizycznego (oraz Akademii Kultury Fizycznej), jak i przez Salezjańską Organizację Sportową.

Bibliografia

- Antonowicz D., Wrzesiński Ł., *Kibice jako wspólnota niewidzialnej religii*, „Studia Socjologiczne” 2009, nr 1(192), s. 115-149.
- Augustyn, *Wyznania*, tłum. Z. Kubiak, Znak, Kraków 2018.
- Balagué G., *Diego Maradona. Chłopiec, buntownik, bóg*, tłum. B. Sałbut, SQN, Kraków 2021.
- Bednarski F.W., *Sport i wychowanie fizyczne w świetle etyki św. Tomasza z Akwinu*, Veritas, Londyn 1962.
- Benedykt XVI o wychowawczej roli sportu, http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2009/11/07/benedykt_xvi_o_wychowawczej_rolu_sportu/pol-332730 (dostęp: 30.06.2025).
- Bochenek K., *Jana Pawła II afirmacja ludzkiej cielesności*, w: *Terytorium i peryferia cielesności. Ciało w dyskursie filozoficznym*, red. A. Kiepas, E. Struzik, Uniwersytet Śląski, Katowice 2010.
- Boży doping: mówią gwiazdy sportu*, Dom Wydawniczy Rafael, Kraków 2000.
- Boży doping: świadectwa wiary mistrzów sportu*, Dom Wydawniczy Rafael, Kraków 2012.
- Bronk K., *Papież o watykańskim dokumencie na temat sportu*, <https://www.vatican-news.va/pl/papiez/news/2018-06/papiez-franciszek-list-sport-chrzescijanin.html> (dostęp: 30.06.2025).
- Ciesielski R.T., *Kulturowe i społeczne konteksty modlitwy katolickiej: problemy badawcze i propozycje ujęć*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, Poznań 2018.
- Coubertin P. de, *Religio athletae*, „Bulletin du Bureau International de Pédagogie Sportive” 1929-1932, nr 1-10.
- Dlaczego Cracovia. Rozmowy o kibicowaniu za Pasami*, red. R. Romanowski, Wydawnictwo MKS Cracovia SSA, Kraków 2017.
- Dziubiński Z., *Jana Pawła II filozofia i teologia sportu*, w: *Społeczny wymiar sportu*, red. Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2023, s. 82-98.
- Dziubiński Z., *Kościół Rzymskokatolicki a kultura fizyczna*, AWF, Warszawa 2008.
- Dziubiński Z., *Przesłanie Ojca Świętego Jana Pawła II do świata sportu*, w: *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, red. Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2000, s. 353-379.
- Dziubiński Z., *Socjologia sportu i olimpizmu*, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2022.
- Dziubiński Z., *Sport i turystyka w Kościele Rzymskokatolickim (na przykładzie Salezjańskiej Organizacji Sportowej RP)*, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2015.
- Dziubiński Z., *Sport w filozoficznej i teologicznej perspektywie*, „Idô – Ruch dla Kultury” 2004, nr 4, s. 399-402.

- Dziubiński Z., *Sport w perspektywie salezjańskiej*, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2014.
- Dziubiński Z., *Sport w służbie osoby i wspólnoty w perspektywie Papieża Franciszka*, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2020.
- Dziwisz S., *Więcej sportu*, Dom Wydawniczy Rafael, Kraków 2006.
- Eco U., *Imię róży*, tłum. G. Błachowicz, Noir sur Blanc, Warszawa 2020.
- Encykliki i adhortacje Ojca Świętego Benedykta XVI*, AA, Kraków 2019.
- Ewangelia dla sportowca i kibica*, Edycja św. Pawła, Częstochowa 2012.
- Fagan G.G., *The Lure of the Arena: Social Psychology and the Crowd at the Roman Games*, Cambridge University Press, Cambridge 2011.
- Franciszek, *List o chrześcijańskiej perspektywie sportu i osoby ludzkiej*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/listy/sport-lev_01062018 (dostęp: 30.06.2025).
- Franciszek: *sport może być drogą do świętości*, <https://www.niedziela.pl/arttykul/35863/Franciszek-sport-moze-byc-droga-do> (dostęp: 30.06.2025).
- Giemza B., *Sport w życiu i nauczaniu św. Jana Pawła II*, Papieski Wydział Teologiczny, Wrocław 2022.
- Grix J., Lee D., *Soft power, sports mega-events and emerging states: the lure of the politics of attraction*, "Global Society" 2013, nr 27(4), s. 521-536, <https://doi.org/10.1080/13600826.2013.827632>.
- Gut D., *Góralski hold i msza pod Wielką Krokwią. Jan Paweł II w Zakopanem – czerwiec 1997*, <https://zakopane.wyborcza.pl/zakopane/5,179294,21919634.html?disableRedirects=true> (dostęp: 30.06.2025).
- Guttman A., *From Ritual to Record. The Nature of Modern Sport*, Columbia University Press, New York 1978.
- Jagielski W., *Mandela, król świata*, „Gazeta Wyborcza”, 7-8.12.2013, s. 21.
- Jagielski W., *Trębacz z Tembisy. Droga do Mandeli*, Znak, Kraków 2013.
- Jan Paweł II, *Oblicze i dusza sportu*, „Sport Wyczynowy” 2005, nr 3-4, s. 5-7.
- Jan Paweł II, *Rachunek sumienia dla sportu*, „Sport Wyczynowy” 2005, nr 3-4, s. 8-12.
- Janocha W., *Duchowieństwo katolickie w Polsce wobec osób z niepełnosprawnością. Studium socjologiczno-pastoralne*, TN KUL, Lublin 2020.
- Jezus na stadionie Legii*, <http://jezusnastadionielegii.pl> (dostęp: 30.06.2025).
- Kmita M., *100 lat temu urodził się Jan Paweł II. Papież Sportowców i Boży Maratończyk*, <https://sportowefakty.wp.pl/pilka-nozna/882660/100-lat-temu-urodzil-sie-jan-pawel-ii-papiez-sportowcow-i-pielgrzym-maratonczyk-> (dostęp: 30.06.2025).
- Kmita M., *Jan Paweł II – Boży Atleta*, <https://sportowefakty.wp.pl/pilka-nozna/511839/jan-pawel-ii-bozy-atleta-ktory-wyprzedzil-nas-w-drodze-do-swietosci> (dostęp: 30.06.2025).
- Kochel J., *Duchowa pedagogia sportu. Aksjologiczny wymiar zawodów i widowisk sportowych*, Jedność, Kielce 2016.
- Kosiewicz J., *Bóg, cielesność i przemoc*, Fundacja Aletheia, Warszawa 1997.
- Kossakowski R., Bieszke Ł., *The pacts, the death of the Pope and boycotts. The modes of cooperation in Polish football fandom*, w: *Football fans, rivalry and cooperation*, red. C. Brandt, F. Hertel, S. Huddleston, Routledge, Abingdon 2017, s. 17-32.
- Kościół a sport*, red. M. Barlak, Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 1995.

- Kowalczyk S., *Elementy filozofii i teologii sportu*, KUL, Lublin 2010.
- Kowalczyk S., *Sport w świetle personalistycznej koncepcji kultury*, w: *Sport jako kulturowa rzeczywistość*, red. Zbigniew Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2005, s. 53-60.
- Krawczyk Z., *Ciało jako fakt społeczno-kulturowy*, w: *Socjologia kultury fizycznej*, red. Z. Dziubiński, Z. Krawczyk, M. Lenartowicz, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2019, s. 97-114.
- Kulak W., *Ta dyscyplina skradła serce papieża Leona XIV. Otwarcie przyznał, nie postawił na piłkę nożną*, <https://sport.interia.pl/tenis/news-ta-dyscyplina-skradla-serce-papieza-leona-xiv-otwarcie-pryzn,nd,7962186> (dostęp: 30.06.2025).
- Kurowski P., *Łłonia krakowskie: centrum rekreacji i sportu do 1914 r.*, Dom Wydawniczy i Handlowy Elipsa, Warszawa 2023.
- Kyle D.G., *Spectacles of Death in ancient Rome*, Routledge, London–New York 2007.
- Kyle D.G., *Sport and Spectacle in the Ancient World*, Wiley-Blackwell, Malden 2014.
- Lemański J., *Biblijne ordalia? Od procedury „sądu bożego” do ceremoniału kultowego (Lb 5,11-31)*, „Studia Koszalińsko-Kołobrzeszkie” 2020, nr 25, s. 87-122.
- Lenartowicz M., *Organizacja wielkich imprez sportowych jako element strategii soft power*, w: *Kultura fizyczna a prestiż społeczny*, red. Z. Dziubiński, M. Lenartowicz, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2018, s. 36-43.
- Lipóński W., *Historia sportu na tle rozwoju kultury fizycznej*, PWN, Warszawa 2012.
- Lipóński W., *Sport*, <https://www.wbc.poznan.pl/Content/35194/Wojciech%20Lip%C5%84ski%20-%20Sport.pdf> (dostęp: 30.06.2025).
- Martin E., *Soccer fandom as catechism. Practices of the sacred among young men in Argentina*, w: *Global Perspectives on Sports and Christianity*, red. A. Adogame, N.J. Watson, A. Parker, Routledge, London 2017, s. 64-79.
- Mazurkiewicz M., *Rytuał religijny w sporcie – perspektywa polska*, w: *Filozoficzne i społeczne aspekty sportu i turystyki*, red. J. Kosiewicz, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, Akademia im. Jana Długosza, Częstochowa 2016, s. 87-97.
- Mazurkiewicz M., *Sport and Religion. Muscular Christianity and the Young Men’s Christian Association. Ideology, Activity and Expansion (Great Britain, the United States and Poland, 1857-1939)*, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce 2018.
- Mazurkiewicz M., *Średniowieczna geneza idei fair play i jej funkcjonowanie we współczesnym sporcie – od turniejów rycerskich do nowoczesnego współzawodnictwa na arenach sportowych*, w: *Ethos rycerski w kulturze. Tradycje i kontynuacje*, t. 1: *W kręgu średniowiecza*, red. T. Banaś-Korniak, B. Stuchlik-Surowiak, Uniwersytet Śląski, Katowice 2017, s. 133-147.
- Mazurkiewicz M., *Transcendencja na stadionach – religijne konteksty polskiego sportu*, w: *Tradycja i innowacja w polu refleksji socjologii religii*, red. S.H. Zaręba, I. Borowik, Kontrast, Warszawa 2016, s. 309-325.
- Mechikoff R.A., *A History and Philosophy of Sport and Physical Education. From Ancient Civilizations to the Modern World*, McGraw-Hill Education, New York 2024.
- Melosik Z., *Piłka nożna: tożsamość, kultura i władza*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2017.
- Michalski C., *Sportowe i turystyczne pasje Karola Wojtyły*, „Konspekt” 2005, nr 3(23), s. 148-150.

- Mrowiec T., *Dekalog w życiu sportowca i kibica*, Wydawnictwo Św. Stanisława BM, Kraków 2010.
- Niewęglowski J., *Wychowawcze walory sportu według Jana Pawła II*, w: *Kultura fizyczna w społeczeństwie nowoczesnym*, red. Z. Dziubiński, K. W. Jankowski, AWF, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2009, s. 401-409.
- Nowocien J., Zuchora K., *Edukacyjno-społeczne wartości sportu i olimpizmu przełomu wieków XX i XXI*, AWF, Warszawa 2023.
- Nowy papież Leon XIV. Której drużynie kibicuje?*, <https://sport.tvp.pl/86602190/robert-prevost-nowym-papiezem-leon-xiv-i-jego-zwiazki-ze-sportem-gra-w-tenisa-lubi-baseball-i-chicago-cubs> (dostęp: 30.06.2025).
- Pawłucki A., *Pedagogika olimpijska: homo physicus*, Impuls, Kraków 2022.
- Pawłucki A., *Sport, asceza i miłość*, Impuls, Kraków 2019.
- Piasecki E., *Dzieje wychowania fizycznego: z ilustracjami*, My Wojownicy, Wrocław 2021.
- Pietraszko J., *Robert Prevost nowym papieżem. Leon XIV i jego związek ze sportem*, <https://sport.tvp.pl/86602190/robert-prevost-nowym-papiezem-leon-xiv-i-jego-zwiazki-ze-sportem-gra-w-tenisa-lubi-baseball-i-chicago-cubs> (dostęp: 30.06.2025).
- Piłkarze na audyencji u papieża. Leon XIV wygłosił przemówienie*, <https://www.polsatsport.pl/wiadomosc/2025-05-27/pilkarze-na-audyencji-u-papieza-leon-xiv-wyglosil-przemowienie/> (dostęp: 30.06.2025).
- Pius XII, *Invicti athletae Christi: encyklika o św. Andrzeju Boboli*, Wydawnictwo La Salette Księży Misjonarzy Saletynów, Kraków–Dębówiec 2017.
- Płoszaj K., Firek W., *Międzykulturowa edukacja olimpijska. Dokończenie symfonii pedagogicznej Pierre'a de Coubertina*, Imprint Media, Warszawa 2018.
- Ponczek M., *Kultura fizyczna a kościół katolicki. Antyk – XX wiek*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 2004.
- Ponczek M., *Kultura fizyczna a Kościół rzymskokatolicki w Polsce po II wojnie światowej 1945-2000*, AWF, Katowice 2003.
- Popper K.R., *Społeczeństwo otwarte i jego wrogowie*, t. 1: *Urok Platona*, tłum. H. Krahelska, PWN, Warszawa 1993.
- Przemoc w świecie starożytnym: źródła, struktura, interpretacje*, red. D. Słapek, I. Łuć, UMCS, Lublin 2017.
- Przesłanie Benedykta XVI na Euro 2012*, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/przeslanie-benedykta-xvi-na-euro-2012/20wgw> (dostęp: 30.05.2025).
- Rambiart A., *Bieg Pawła z Tarsu, czyli spotkania z grecką agonistyką*, Wrocławska Księgarnia Archidiecezjalna, Wrocław 2013.
- Sahaj T., *Gladiatorzy i filozofowie. Studium praktyk fizycznych i umysłowych*, „Przeгляд Filozoficzny. Nowa Seria” 2002, nr 3, s. 55-70.
- Sahaj T., *Kibicowanie, religia i sport. Między sacrum a profanum, wiarą i rozumem*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL” 37(2024), nr 4(148), s. 179-207, <https://doi.org/10.12887/37-2024-4-148-11>.
- Sahaj T., *Turnieje rycerskie jako element średniowiecznej kultury fizycznej*, „Roczniki Naukowe AWF” 2003, nr 51, s. 121-132.
- Skrzypczak R., *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim II. Zbiór wystąpień*, Wydawnictwo AA, Centrum Myśli Jana Pawła II, UKSW, Kraków–Warszawa 2020.

- Słapek D., *Sport i widowiska w świecie antycznym: kompendium*, Homini–Uniwersytet Wrocławski, Kraków–Wrocław 2010.
- Sprutta J., *Idea kalokagatii w starogreckim wychowaniu*, „Nauczyciel i Szkoła” 2007, nr 3-4(36-37), s. 13-20.
- Stolarczyk S., *Papież jakiego nie znamy. Piłka nożna – kajaki – narty – góry*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna Adam, Warszawa 2005.
- Stopka A., *Na poziomie Małysza*, <https://teologiapolityczna.pl/ks-artur-stopka-na-poziomie-ma-y-sza> (dostęp: 30.06.2025).
- Stopka A., *Sport i religia. Czy istnieje między nimi rywalizacja?*, <https://pl.aletia.org/2017/12/10/sport-i-religia-czy-istnieje-miedzy-nimi-rywalizacja> (dostęp: 30.06.2025).
- Swaddling J., *Starożytne igrzyska olimpijskie*, tłum. J. Lang, Axis, Poznań 2004.
- Szerszeń T., *Diego Maradona: święta historia*, „Konteksty” 2012, nr 3-4, s. 241-247.
- Świerżawski S., *Dzieje europejskiej filozofii klasycznej*, PWN, Warszawa–Wrocław 2000.
- Tyszka A., *Olimpia i Akademia. Szkice o humanistycznej treści sportu*, Sport i Turystyka, Warszawa 1970.
- Wąsowicz J., *Kibicowanie jako wartość – perspektywa społeczna i religijna*, w: *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości*, red. J. Kostorz, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża, Opole 2012, s. 135-143.
- Wąsowicz J., *Pilnujcie Polski. Kazania wygłaszane podczas Patriotycznych Pielgrzymek na Jasną Górę*, Wydawnictwo AA, Kraków 2020.
- Wąsowicz J., *Wychowawczy i ewangelizacyjny wymiar Patriotycznej Pielgrzymki Kibiców na Jasną Górę*, „Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie” 2016, nr 5, s. 253-269.
- Williams T., *Języki futbolu. Piłkarskie słowa i zwroty z całego świata*, tłum. J. Wąsiński, WAB, Warszawa 2021.
- Williamson T., *O co chodzi w filozofii? Od zdziwienia do myślenia*, tłum. A. Chybińska, B. Dziobkowski, PWN, Warszawa 2019.
- Wilson J., *Aniołowie o brudnych twarzach. Piłkarska historia Argentyny*, tłum. M. Okoński, SQN, Kraków 2023.
- Wojtyła K., *Filozof i papież: wybór tekstów*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2011.
- Wojtyła K., *Wykłady lubelskie*, TN KUL, Lublin 2006.
- Wychowanie fizyczne, sport i olimpizm w perspektywie pedagogicznej*, red. J.E. Kowalska, A. Kaźmierczak, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2023.
- Zuchora K., *Dialogi olimpijskie: o pięknie i pokoju, etyce i polityce, solidarności i edukacji*, Fundacja Centrum Edukacji Olimpijskiej, Warszawa 2016.
- Życiński J., *Świat musi mieć sens*, Agora, Warszawa 2012.

Streszczenie

Celem artykułu jest prezentacja i omówienie zjawiska kibicowania, kultury fizycznej i sportu w perspektywie historyczno-społecznej, z odniesieniem do minionej i współczesnej myśli katolickiej. Analiza obejmuje wypowiedzi papieży, zwłaszcza Jana Pawła II, Franciszka i Leona XIV (Roberta Francisa Prevosta), a także kontekst bieżących wydarzeń polityczno-społecznych w Polsce i w Europie. Papieskie nauczanie podkreśla pozytywną rolę kibicowania, kultury fizycznej i sportu, co znacząco podniosło ich rangę w refleksji Kościoła. W artykule przedstawiono liczne przykłady wskazujące na ewolucję katolickiej myśli społecznej w odniesieniu do sportu, który jawi się dziś jako ważny obszar działań najwyższych przedstawicieli Kościoła oraz organizacji katolickich. Sport stanowi nie tylko istotny element współczesnej myśli chrześcijańskiej, lecz także przejaw świeckiej „religii sportu” (*religio athletae*, Pierre de Coubertin) i przestrzeń uniwersalnych wartości związanych z olimpizmem.

Słowa kluczowe: Kościół katolicki, papieży, sport, historia, religia

Religion and Sport: In Search of Universal Values

Abstract

The article aims to present and discuss the phenomenon of fandom, physical culture, and sport in a historical and social perspective, with reference to past and contemporary Catholic thought. The analysis considers the statements of Popes, especially John Paul II, Francis, and Leo XIV (Robert Francis Prevost), as well as the context of current political and social events in Poland and Europe. Papal teaching emphasises the positive role of fandom, physical culture, and sport, which has significantly raised their status in the Church's reflection. The article provides numerous examples that illustrate the evolution of Catholic social thought on sport, which today appears as an essential field of activity for the highest representatives of the Church and Catholic sport organisations. Sport is not only a significant element of contemporary Christian thought, but also a manifestation of a secular “religion of sport” (*religio athletae*, Pierre de Coubertin) and a space where universal values are embodied in Olympism.

Keywords: Catholic Church, Popes, sport, history, religion